

NO AVANÇAR-SE A L'ESPERIT
VARIACIONS SOBRE
L'ACOMPANYAMENT ESPIRITUAL

Josep M. Rambla, s.j.

PÒRTIC	3
1. UNA VISIÓ DE CONJUNT	4
1. «Enmig de vosaltres, sóc com el que serveix» (Lc 22,27)	4
2. «En gerres de terrissa» (2Co 4,7)	8
2. LA TRADICIÓ IGNASIANA DE L'ACOMPANYAMENT ESPIRITUAL	11
1. Ignasi i l'acompanyament espiritual	11
2. Acompanyament espiritual ignasià	14
3. Les claus d'una vida espiritual	17
4. Algunes orientacions concretes	22
3. CONCLUSIÓ	26
APÈNDIX	27
NOTES	30

L'edició d'aquesta obra ha comptat amb l'ajut del *Departament de la Vicepresidència*

Josep M. Rambla, sj. Llicenciat en teologia. És autor entre altres de *Dios, la amistad y los pobres. La mística de Egide Van Broeckhoven*, Sal Terrae 2007; així com de les edicions al català dels Exercicis Espirituals (*Exercicis Espirituals*, Barcelona, ed. Proa, 1990) i de l'auto-biografia de sant Ignasi (*El pelegrí*, Barcelona, ed. Claret, 1991).

Edita CRISTIANISME I JUSTÍCIA • Roger de Llúria, 13 - 08010 Barcelona • Tel: 93 317 23 38 • Fax: 93 317 10 94 • info@fespinal.com • Imprimeix: Edicions Rondas S.L.
• ISSN: en tràmit • ISBN: 84-9730-257-5 • Depòsit Legal: B-44.372-2010 • Desembre 2010

La Fundació Lluís Espinal li comunica que les seves dades procedeixen del nostre arxiu històric pertanyent al nostre fitxer de nom BDGACIJ inscrit amb el codi 2061280639. Per exercitar els drets d'accés, rectificació, cancel·lació i oposició poden dirigir-se al carrer Roger de Llúria, 13 de Barcelona

L'interès per l'acompanyament espiritual, en formes molt variades, és un fenomen creixent: acompanyar en el creixement personal, acompanyar en l'assistència social o mèdica, acompanyar en experiències espirituals de diferent gènere, cristianes o no cristianes o laiques, acompanyar en el dol, etc. Les pràctiques d'acompanyament abunden i es multipliquen. Alhora, proliferen les publicacions teòriques i pràctiques sobre aquest assumpte.

Sóc, per tant, plenament conscient que no puc aportar aquí res de nou a tant que ja s'ha escrit sobre el tema de l'acompanyament i, malgrat tot, aquestes pàgines es justifiquen per voler oferir un conjunt de dades i reflexions que poden ajudar a una presa de consciència més gran de la tasca d'acompanyant i a una revisió personal per part de les persones que duen a terme aquest servei d'acompanyar-ne d'altres en el seu camí personal. El subtítol de «variacions» respon al caràcter ampli i alhora breu d'aquest escrit.

La perspectiva en què es mou tot aquest quadern és la de l'acompanyament en la vida cristiana, en el seguiment de Crist, però, sens dubte, molt del que s'hi diu pot ser d'utilitat per a altres pràctiques d'acompanyament, sempre que es tracti d'oferir un suport profundament humà. La impostació ignasiana que domina en la majoria de les pàgines, després d'una primera part més general, és no tan sols fidelitat a l'objectiu de la col·lecció «Ajudar» d'EIDES-CJ, sinó també fruit de la convicció que una de les més destacades aportacions d'Ignasi a la tradició espiritual ha sigut la de l'art de la mistagògia i l'acompanyament espiritual.

1. UNA VISIÓ DE CONJUNT¹

L'acompanyament espiritual, sigui quina sigui la manera d'entendre'l, té relació amb el més íntim, personal i inviolable de les persones. Qui exerceix la tasca d'acompanyant només ho pot fer des de l'absoluta modèstia de sentir que se li permet l'entrada; des de la humilitat de qui sap que se'l convida a participar, i només com a acompanyant, en el camí de l'Esperit que recorre la persona acompanyada.

1. «ENMIG DE VOSALTRES, SÓC COM EL QUI SERVEIX» (Lc 22,27)

Com que es tracta de participar en l'obra de l'Esperit, tot acompanyant ha d'avançar amb profund respecte, com de puntes, sabent que es mou en terra sagrada. Serà sobretot testimoni que reconeix l'acció de Déu i ajuda a distingir-la de la que només ho és en aparença. A més, la seva actitud serà sovint d'admiració i adoració davant d'Aquell que sempre i en tot té la iniciativa i ens desborda absolutament.

Tractaré ara de recollir el que crec més elemental i fonamental sobre el tema.

1.1. Acompanyaments

A la paraula «acompanyament» se li donen continguts força diferents. Tots es poden englobar dins el concepte d'acompanyament «pastoral». Malgrat tot, primer es realitza quan algú inicia el camí d'una vida cristiana conscient i profunda; després, quan passa a una experiència espiritual personal, una experiència de Déu més profunda o quan s'entrega a la recerca de l'orientació del seu futur que es concretarà en una opció de vida; finalment, una si-

tuació diferent és la de la persona que, una vegada feta l'opció de vida, tracta de mantenir un ritme exigent de seguiment de Crist. D'aquí que, dins el convencionalisme que suposa reduir a un esquema una realitat viva, podríem distingir un acompanyament *formatiu*, un *d'iniciació* espiritual i un altre de *seguiment* (o de vida cristiana adulta). És important tenir notícia d'aquesta diversitat d'acompanyaments, amb la plena consciència que les persones que el necessiten no es troben en un determinat estat de vida cristiana químicament pur.

En canvi, és del tot cert que en la pràctica no és possible realitzar un acompanyament espiritual si no s'han fet ja les passes d'una vida cristiana relativament adulta i personal, que requereix la seva pròpia forma d'acompanyament pastoral. Aquesta vida cristiana es caracteritza, crec jo, pels quatre trets exposats a continuació. La pràctica (dins els límits de la fragilitat humana) d'un estil de vida personal evangèlic (en el treball o estudi, en l'ús dels diners, en les relacions familiars i humanes en general, en la fidelitat a la pregària personal, en la manera de fer front a situacions particulars com l'atur, etc.). La dimensió social, que ha de desenvolupar-se al mateix ritme que la vida cristiana personal. Perquè aquesta és una vida en Crist, «home per als altres». Aquestes dues facetes de la vida cristiana creixen a partir d'un progrés en la interiorització de l'Evangeli, de manera que cada vegada més deixi de ser quelcom rebut i après, i sigui una realitat assumida i experimentada. L'experiència de pregària personal i un grau de formació bíblica i teològica, d'acord amb la formació humana de la persona, formen part d'aquesta imprescin-

dible interiorització de la fe. Finalment, la referència comunitària (participació en una parròquia, comunitat, moviment apostòlic, etc.) és important perquè la vida personal s'expressi eclesialment i sigui contextualitzada, interpretada i interpel·lada comunitàriament.

En aquesta etapa formativa, l'acompanyament pot diferir sensiblement del practicat en altres situacions. Al l'acompanyant li correspon, més que en fases més avançades, aportar elements formatius dels quals, en principi, manca la persona acompanyada. També, atès el caràcter educatiu d'aquest període, la intervenció pot ser més directiva que en altres ocasions. A més, l'acompanyament es pot realitzar parcialment en grup, sense necessitat de cenyir-se a un diàleg individual.

1.2. Acompanyament espiritual²

1.2.1. Punt de partida: el nivell espiritual

Segons el que s'acaba d'exposar, l'acompanyament espiritual pròpiament dit suposa que la persona acompanyada viu ja una experiència personal de Déu. És a dir, ha aconseguit dur una vida cristiana regida per la llum i la força interior de l'Esperit. Amb les seves dificultats, és evident, ha passat ja per un període més o menys llarg de formació, en el qual s'han establert les bases d'una vida cristiana personal amb un cert grau d'experiència de l'Esperit. En el cas, doncs, que la persona que sol·licita l'acompanyament no hagi arribat a aquesta experiència espiritual, la primera tasca de l'acompanyant ha de ser ajudar-lo (ell mateix o per mitjà d'una altra persona) a adquirir-la.

L'acompanyament espiritual, doncs, es diferencia d'altres formes de diàleg pastoral en el fet que no es mou en el pla de les orientacions o consells morals, sinó en el de l'experiència de l'Esperit i el del reconeixement de la seva acció. És a dir, la tasca se centra a ajudar la persona acompanyada a objectivar allò que viu, a veure els camins per on s'ha de moure i conèixer els mitjans que pot emprar. Per tant, la comunicació versarà sobre aquelles vivències o ressonàncies interiors («pensaments» i «mocions» de què parla l'antiga tradició cristiana) que convé desxifrar per a reconèixer els camins de l'Esperit i les possibles desviacions. Així, doncs, l'acompanyant no ha d'ofrir l'opinió sobre dubtes que es plantegen a la vida o a l'acció, ni ensenyar, planificar o exhortar, sinó col·laborar al fet que la vida de Déu vagi fluïnt en la persona acompanyada i la vagi fecundant. Precisament per aquest caràcter objectivador dins el caminar corrent, l'acompanyament espiritual demana una certa regularitat (tot i que no necessàriament una gran freqüència) de trobades de diàleg.

I quan parlem de vida espiritual i d'espiritualitat, no s'ha d'oblidar que ens referim a tota la vida de la persona. Tot el camp d'acció de l'Esperit és «espiritual»: vida individual i col·lectiva, vida interior i relacions amb la societat, assumptes explícitament relacionats amb la fe (pregària, sagraments, virtuts, etc.) i assumptes profans (economia, cultura, política, etc.). Per tant, l'acompanyament no s'ha de circumscriure al camp de la vida interior, sinó que s'ha d'estendre a totes aquelles zones de la vida que són domini de l'Esperit de Jesús. Aquest va ser conduït per l'Esperit a l'oració i a l'alliberament dels

oprimits, a la convivència pacífica i a l'enfrontament, fins i tot a la temptació.

1.2.2. Diàleg

El mitjà propi de l'acompanyament és el diàleg i cal prestar-hi una exquisida atenció. El diàleg d'acompanyament parteix d'una aliança prèvia. La persona que busca l'acompanyament espiritual té el desig de créixer en una relació profunda amb el Senyor, una vida en l'Esperit. Qui accepta col·laborar en el seu acompanyament fa una aliança amb aquest desig i així s'estableix entre les dues parts un pacte de treball per a col·laborar en el compliment del desig.

Per a emprendre la col·laboració de l'acompanyament s'imposa la confiança recíproca. Segons una orientació ignasiana en els seus Exercicis Espirituals (que són una experiència de diàleg espiritual) aquesta confiança consisteix en la tendència a interpretar sempre bé el que l'altra persona diu o manifesta. Quan una interpretació en bon sentit no és possible, abans de rectificar-la (menys encara, condemnar-la), convé preguntar com entén l'altra persona el que ha manifestat. Això ajuda a eliminar la majoria de malentesos. De totes formes, si encara no es dissipa el malentès, o potser apareix un error evident, aleshores és el moment d'entrar en un diàleg més a fons. Aquesta actitud, naturalment, és recíproca.

Sota aquest comportament hi ha l'actitud bàsica de l'acolliment, que evita el to moralitzant i que s'expressa en l'escolta receptiva. L'acompanyant, com l'amic retratat per Saint-Exupéry, és «el que no jutja mai»; qüestió, no sols de paraules, sinó de mirada, de gest, en definitiva, d'una ac-

titud personal global que d'alguna manera reflecteix l'amor acollidor de Déu. Aquesta acollida de la persona té, evidentment, un parentiu clar amb l'empatia i amb la seva força alliberadora.

El diàleg no deixarà de subministrar referències àmplies i recursos per a escoltar i interpretar millor l'acció de l'Esperit, però sempre es mantindrà en un respecte profund a la llibertat, sense interferir en les decisions personals. La funció d'acompanyant és valuosa i eficaç, però cenyida al camp de la il·luminació dels camins per on avançar i en el dels recursos amb què ajudar-se. Aquest equilibri d'una col·laboració que no cau en l'intervencionisme és saviesa espiritual finíssima, però elemental. L'acompanyant és imprescindible sense resultar essencial, ja que l'única acció essencial és la de l'Esperit, a la qual només ha de respondre la llibertat de la persona acompanyada.

Un servei molt propi del diàleg espiritual és ajudar a *desemmascarar els enganys* que, a mesura que es progressa en el seguiment de Crist, es presenten de forma molt encoberta, «amb aparença de bé» [EE 10]. Aquí l'acompanyant tampoc no s'ha d'anticipar en el judici, però pot i ha d'ajudar mitjançant preguntes senzilles o remetent a una lectura atenta del procés espiritual o proposant alguns punts per a la pregària. Sempre la seva col·laboració és molt modesta, però pot ser decisiva. El

més vàlid i eficaç, més que un adoctrinament embullat, és l'oferta sòbria d'orientacions per al discerniment, seguint el fil de la història espiritual de la persona acompanyada.

1.2.3. «Elegir la vida»

Hi ha un moment de particular delicadesa i intensitat espiritual: el de l'elecció d'un estat de vida. Temps privilegiat dins el curs d'una vida cristiana de certa maduresa. Tot allò que hem dit sobre la necessitat d'oferir ajudes o recursos sense interferir en la decisió té aquí una importància especial. «Elegir la vida» no és, en efecte, «prendre» res exterior a un mateix, sinó reconèixer el sentit profund de la pròpia existència (és a dir, l'acció de l'Esperit en la vida pròpia) i assumir-la lliurement. Qui pot reconèixer aquesta acció si no la mateixa persona afectada? I, evidentment, ningú no pot substituir aquesta persona en la lliure determinació de seguir un camí o un altre. De totes maneres, en aquest moment de tanta transcendència («part» el van anomenar alguns autors antics), la informació sobre l'objecte o els objectes d'elecció i les ajudes per a l'oració, per al discerniment dels moviments i pensaments espirituals i l'elecció és del tot imprescindible. Desenvolupar aquí les característiques d'aquesta ajuda demana un tractament llarg que no té espai en aquesta breu exposició³.

2. «EN GERRES DE TERRISSA» (2Co 4,7)

Un acompanyant no està ordinàriament capacitat per a exercir el seu servei sense una formació prèvia, tot i que aquesta no li garanteix pas que resti immune als perills de la pràctica. Se li imposa, doncs, una preparació convenient i una revisió habitual i posada al dia. Aquí indico només alguns aspectes que mereixen especial atenció.

2.1. Experiència espiritual, experiència de vida

La saviesa de l'acompanyant no és un dipòsit estancat, sinó una vida transformada en lucidesa. Només si viu una verdadera experiència de Déu podrà sintonitzar amb el moviment de l'Esperit en l'acompanyat. Els coneixements teològics i, en particular, de teologia espiritual són imprescindibles, però tot això és insuficient si la persona que n'acompanya espiritualment una altra no manté viva aquella sensibilitat espiritual que és símptoma de maduresa cristiana (cf. He 5,14). No es tracta que l'acompanyant aconseguixi uns nivells molt alts d'experiència de Déu (ni tampoc que s'elevi més amunt que l'acompanyat), sinó que en la seva limitada condició visqui la trobada amb Déu en les diferents circumstàncies de la vida. Amb això s'indica ja que ha de ser persona d'experiència de vida.

Atès que l'acompanyament ha d'estar obert a la gran varietat de situacions personals i a la inesgotable creativitat de l'Esperit, tot acompanyant ha de viure l'experiència de Déu no solament en l'o-

ració, sinó també en altres zones de la vida (sacerdotal, religiosa, familiar, professional, social, etc., i, particularment, en el contacte amb la realitat de la pobresa i del patiment). És a dir, ha de tenir la capacitat de percebre des de dins l'acció de l'Esperit que no solament mou en la pregària. En cas contrari ens trobem davant el risc (que sovint ha deteriorat la «direcció espiritual») de reduir l'acció de Déu, i consegüentment l'acompanyament, a un món alienat o alienant. Per la mateixa raó, és de gran importància que el ministeri de l'acompanyament sigui exercit cada vegada més no sols per capellans, sinó també per seglars i, més en concret, per dones.

2.2. L'oració de l'acompanyant

L'acompanyament es basa en gran part en l'oració. Efectivament, en poques activitats apostòliques una persona és tan clarament mediació de l'acció de Déu com en aquesta. Comunió amb Déu i comunió amb l'acompanyat són els dos pols d'aquesta pregària d'intercessió: posar-se davant Déu i davant la persona acompanyada, demanar per ella i per un mateix i, en abandonament total d'un mateix, és a dir, de les maneres de veure pròpies i dels interessos personals, deixar que Déu vagi transformant el propi cor. Així, un es va fent cada vegada més dòcil i transparent a l'acció de l'Esperit, de manera que sigui ell sol qui es vagi comunicant a través de l'acompanyament. Gran part de les qualitats essencials del diàleg espiritual (aco-

llida, respecte, equilibri, mediació i l'amor que tot ho vitalitza) tenen l'arrel en aquesta oració habitual per la persona que s'acompanya.

La pràctica de l'examen completa la pregària d'intercessió. L'examen, és a dir, mirada de fe a les persones acompanyades i acollida plena de gratitud del do de Déu a elles. En aquest clima eucarístic, l'acompanyant va ampliant l'horitzó del seu servei i, a la vegada, sent en el seu cor les interpel·lacions que el condueixen a una forma de realitzar-lo cada vegada més fidel a l'Esperit.

2.3. També la psicologia

L'experiència de l'Esperit no és pas res que flota en les persones, sinó que succeeix en elles tal com són, és a dir, amb la seva dimensió psicològica, diferenciable de la dimensió espiritual, però que hi està íntimament unida. Oblidar-ho seria ignorar l'ensenyament dels millors guies espirituals del cristianisme, coneixedors experts de la psicologia humana, del coneixement de la qual (certament precientífic, però de gran solidesa) es van servir en la seva ajuda espiritual⁴.

La primera preparació psicològica d'un acompanyant és haver passat ell mateix per l'itinerari d'una experiència espiritual humanament madura i haver consensuat aquesta mateixa experiència. En efecte, com que l'experiència espiritual és també una experiència humana, haver-la viscuda sota un bon guia i haver-la reflexionada és un ensinistrament notable en el coneixement del psiquisme humà i les seves implicacions en la vida espiritual. El paral·lelisme amb la preparació d'un psicoanalista, que ha d'haver passat perso-

nalment per l'anàlisi, és il·luminador. No és, doncs, acompanyant apte la persona que no tingui una experiència personal espiritual profunda, madura, i amb una reflexió objectivadora del propi procés personal.

De totes maneres, amb això no n'hi ha prou. Tant l'experiència religiosa com el diàleg, elements essencials de l'acompanyament, demanen un mínim de coneixements psicològics per a no perdre's en els esculls que sovint barren el pas. *Una mica* per a saber què cal fer i *molt* per a saber què cal no fer. Les imatges de Déu, l'oració, els afectes, el desig i els desitjos, els imperatius morals, etc., són terrenys en què la saviesa psicològica té molt a dir. Igualment pel que fa al diàleg: la transferència, les possibles dependències entre acompanyant i acompanyat, les també possibles projeccions de l'acompanyant⁵, etc. Això quant a situacions normals i corrents. A més, però, un acompanyant també es troba de vegades amb persones que pateixen algunes anomalies o patologies, i ha d'estar preparat i informat per a remetre-les a qui pugui ajudar-les a fer front al seu problema, sense entrar ell mateix en el camp terapèutic.

2.4. Acompanyant acompanyat

Sembla de sentit comú, i és cosa aconsellada pels grans mestres, la necessitat de conferir o contrastar amb una persona més experimentada la forma de realitzar el servei d'ajuda. Sobretot als inicis. De totes maneres, no tan sols al principi, ja que l'evolució cultural i el dinamisme de l'Esperit sempre condueixen cap a la novetat i desborden la saviesa i experiència adquirides en un temps determinat.

A més, no n'hi ha prou amb contrastar amb una altra persona la forma de practicar l'acompanyament. La supervisió de l'acompanyant s'hauria d'estendre més entre nosaltres, ja que la manera com la persona que acompanya viu el seu servei repercuteix òbviament en bé o en mal de l'acompanyat. Necessitat que ve accentuada pel fet que l'acompanyament torna a emergir amb força en l'Església i les situacions, tant d'acompanyants com d'acompanyats, són multiformes.

2.5. Fer-se prescindible

L'acompanyament és d'alguna forma una ajuda permanent en la vida cristiana, fins

i tot en èpoques de maduresa espiritual. Però l'acompanyant ha de conduir la persona acompanyada cap a una autonomia tal que li permeti valdre's només de la «discreta caritat», és a dir, de l'amor penetrat de discerniment. L'acompanyat necessitarà encara un suport objectivador, però la tendència de l'acompanyant a desaparèixer evitarà que l'acompanyament degeneri en una situació de dependència permanent. Així, doncs, el lema de tot acompanyant hauria de ser «no anticipar-se a l'Esperit, sinó seguir-lo». I l'Esperit és el que, mitjançant la seva «unció», du la maduresa cristiana fins al punt que «no necessiteu que algú us instrueixi» (1Jn 2,27).

2. LA TRADICIÓ IGNASIANA DE L'ACOMPANYAMENT ESPIRITUAL

En un estudi ja clàssic, Heinrich Bacht sostenia que si els Exercicis Espirituals i les Constitucions de la Companyia de Jesús no produïen sempre el fruit esperat era perquè es desconeixia el seu arrelament en la tradició monàstica primitiva. I, referint-se als Exercicis, deia: «Ignasi va resumir en un compendi totes les coses substancials que en l'antic monacat el pare espiritual comunicava als seus deixebles al llarg d'anys d'instrucció activa»⁶.

Més recentment, T. Spidlik presentava Ignasi de Loiola com un reflex de la pedagogia espiritual dels Pares del desert. En efecte, destacava que en ell es donen les qualitats del pare espiritual: teologia o experiència de Déu, discerniment d'esperits, coneixement del cor humà i capacitat per a transmetre la paraula adequada⁷.

1. IGNASI I L' ACOMPANYAMENT ESPIRITUAL

Avui no ens resulta sorprenent relacionar els Exercicis de sant Ignasi amb la tradició espiritual dels antics Pares del desert, però no es té tant en compte el fet que tota l'obra ignasiana està impregnada d'aquesta saviesa i, per tant, conté una gran saviesa d'acompanyament espiritual. La mateixa relació entre autoritat i obediència, que és una característica essencial de l'espiritualitat de la Companyia de Jesús i

d'una gran exigència espiritual, està informada per les qualitats de l'acompanyament. És inconcebible l'exercici de l'autoritat a la Companyia sense la presa de consciència, que ha resistit i superat tots els esculls del Dret Canònic⁸, i que és una pràctica d'acompanyament espiritual amb l'objectiu de la missió apostòlica. El ja esmentat T. Spidlick demostra que Ignasi manté en la relació autoritat-obeidència

de la Companyia de Jesús la substància de la paternitat i filiació espiritual. Així s'entén com s'ha d'arribar a l'obediència de judici i també es justifiquen les exigències espirituals que comporta l'exercici de l'autoritat religiosa. Podem, doncs, afirmar que l'acompanyament té una veritable centralitat en l'espiritualitat ignasiana.

1.1. Acompanyament ignasià: visió de conjunt

A grans trets, la posició ignasiana respecte a l'acompanyament segueix aquests moments importants.

1.1.1. Acompanyament d'iniciació

Les converses inicials a Manresa i a Barcelona, però sobretot aquells exercicis senzills que donava a Alcalà i que van quedar tipificats en l'anotació 18a dels Exercicis, eren una forma d'acompanyament, en les quals no solament s'ajudava a passar d'una vida de pecat, quan era el cas, a una vida de més fidelitat al Senyor, sinó que eren una veritable iniciació a l'experiència espiritual, amb un acompanyament més aviat de grup, però personalitzat. Examinar la consciència, maneres de pregar, «el servei de Déu» o l'orientació de tota la vida vers el Senyor.

1.1.2. Acompanyament d'Exercicis Espirituals

Tot i que el que hem descrit en el paràgraf anterior ja són pròpiament Exercicis ignasians, ja que es proposen en el mateix llibre dels Exercicis, amb tot, en un sentit més estricte, són Exercicis els proposats en l'anotació 20a i també els de l'anota-

ció 19a, quan abasten l'experiència del mes sencer. Aquí l'acompanyament es refereix a l'ajuda per a dur a terme una experiència absoluta personal de Déu, amb totes les característiques exposades amb detall en les anotacions dels Exercicis, tant les inicials [EE 1-20] com les escampades al llarg del llibre. Tot i que les orientacions espirituals dels Exercicis són per a la realització d'aquesta experiència concreta, malgrat tot contenen tots els elements de l'acompanyament espiritual que es poden aplicar a les diferents situacions en què es pugui trobar una persona que sol·licita l'acompanyament: iniciació a l'oració, instrucció sobre la forma de procedir en el curs d'una experiència personal de Déu al llarg de tot un dia, proposta de punts per a pregar, indicacions sobre el discerniment de mocions i pensaments, instrucció sobre la manera de servir-se de les coses necessàries o convenients de la vida (regles per a ordenar-se en el menjar), orientacions sobre la forma cristiana d'administrar les nostres possibilitats de servei o de solidaritat amb els altres (regles per a distribuir caritat), la manera de viure la fe eclesial (regles per al sentit veritable a l'Església), com prendre decisions autènticament evangèliques o donar forma a la pròpia vida o estat d'una manera cristiana. A més, també indiquen la forma de relacionar-se l'acompanyant i l'acompanyat perquè es realitzi convenientment l'experiència de Déu.

1.1.3. Acompanyament en la formació cristiana

La pedagogia d'Ignasi, que va tenir un extraordinari mestre, segons ens diu ell en l'*Autobiografia* [n. 27], no ignora que una persona en trenta dies no pot adquirir to-

ta la saviesa espiritual pràctica necessària per a una vida de progrés en el seguiment de Crist i, a més, necessita una instrucció per a anar responnent d'una manera concreta a les situacions que la seva vida o estat li plantegen.

Per això, Ignasi, pensant no solament en els jesuïtes que es troben en formació, sinó en qualsevol persona cristiana que es troba immersa realment en el vaivé de la seva pròpia vida, practica i proposa un acompanyament d'instrucció i de formació proporcionat a la seva situació. Per això, ell mateix pensa que no sols cal instruir, sinó també repetir o recordar⁹.

1.1.4. Acompanyament en la vida madura de seguiment

El que Ignasi pensa dels jesuïtes formats, que «seran persones espirituals», també es pot extrapolar a persones que viuen una certa maduresa cristiana. Aquestes es guiaran per la «caritat discreta», la qual cosa significa que el seu amor ple ja de discerniment (cf. Fil 1,9-10) els il·luminarà i conduirà en les decisions personals de la seva pròpia vida. Però Ignasi no elimina del tot la necessitat d'un acompanyament convenient: el confessor o pare espiritual, o el superior per al jesuïta, han de ser persones amb qui contrastar el que l'Esperit que ens condueix sembla suggerir-li¹⁰.

1.1.5. Cessa l'acompanyament?

Un es pot preguntar si l'acompanyament ha de cessar o, almenys, pot cessar en algun moment o etapa de la vida espiritual. Crec que és necessari afirmar que l'acompanyament espiritual és una necessitat important en el camí de la vida espiritual, com a exigència de la comunió en la

fe, com a llum i suport en les foscs, els enganys i les fragilitats personals. Però no sembla que, segons Ignasi, sigui res absolut i imprescindible en tot moment de la vida, sinó que és una «necessitat relativa» i que té tendència a disminuir amb els anys en el camí de la vida espiritual¹¹.

1.2. Conclusió

Partint del que hem exposat més amunt, crec que en l'acompanyament Ignasi també va distingir pràcticament un acompanyament d'iniciació espiritual, un acompanyament pròpiament mistagògic, un acompanyament formatiu i un acompanyament en la vida d'una persona cristiana adulta. Com que els primers tipus d'acompanyament exposats es refereixen a diferents maneres de donar i fer exercicis espirituals¹², em cenyiré en la meua exposició a l'acompanyament formatiu i al que es realitza com a suport a una vida cristiana adulta plenament en marxa. Però no faré distincions en un camp en què no caben les separacions quasi anatòmiques d'una vida que està regida per l'Esperit i en la qual no hi ha acompanyats en general, sinó creients concrets, situats en contextos molt variats¹³. I, de la mateixa manera que en els Exercicis Ignasi sostenia que hi havia jesuïtes més aptes per a donar-los complets i uns altres més preparats per a donar els de primera setmana, també, pel que es refereix a l'acompanyament espiritual, hem de suposar que «un guia espiritual no està dotat necessàriament per a tot tipus de persones, ni per a totes les fases de la vida espiritual»¹⁴.

Aquest ministeri o servei apostòlic el col·loca Jerónimo Nadal com el primer i més eficaç entre els serveis de la Paraula¹⁵.

I de tal manera la saviesa de l'acompanyament està en l'experiència de la persona que ha realitzat els Exercicis, que in forma tota mena de diàleg pastoral. Així

ho exposava ja Luis de la Palma en el seu comentari dels Exercicis, quan es refereix als que donen exercicis *fins i tot quan no els donen*¹⁶.

2. ACOMPANYAMENT ESPIRITUAL IGNASIÀ

Primer principi: la iniciativa de la vida espiritual la té l'Esperit Sant i la primacia en la vida de cadascú la té l'amor.

2.1. La iniciativa de l'Esperit

Quant al paper de l'Esperit en la vida espiritual, deixant de banda que és obvi que Ignasi li dóna la primacia absoluta, hi ha una sèrie d'expressions explícites del sant sobre això. Quan en el proemi de les Constitucions vol justificar la conveniència d'escriure-les, comença posant en relleu el caràcter absolut de l'acció de l'Esperit: perquè es realitzi el projecte de Déu en la nostra vida, més que les Constitucions, hi ha d'ajudar «la llei interior de la caritat i l'amor que l'Esperit Sant escriu i imprimeix en els cors»¹⁷.

En un altre moment en què parla de les orientacions que s'han de proposar als jesuïtes que estan en formació perquè aprenguin la manera d'una relació apostòlica amb les persones tan variades amb qui s'hauran de trobar i tractar, creu que és molt important «la prudència que Déu nostre Senyor comunica a aquells que en la divina Majestat confien» i fins i tot ser-

veixen «alguns avisos», però aquesta saviesa pràctica de les relacions i comportament apostòlic, «només la unció de l'Esperit Sant pot ensenyar-la»¹⁸.

I, quan un cristià s'ha de sotmetre a algunes determinacions o orientacions eclesials, ho fa «perquè pel mateix Esperit Senyor nostre, que va donar els deu Manaments és regida i governada la nostra santa mare Església»¹⁹.

Per tant, tot i que Ignasi distingeix clarament l'actitud que ha de tenir l'acompanyant espiritual en els Exercicis o fora d'ells, ja que en aquesta darrera circumstància pot donar alguns consells que ha d'evitar durant els Exercicis²⁰, sempre ha de ser de manera que, com ell mateix practicava, segons Jerónimo Nadal, «no s'avanci a l'Esperit, sinó que el segueixi»²¹. Per això la primera qualitat de la persona que fa l'acompanyament és que sigui veritablement «espiritual», és a dir, que en la seva vida hagi experimentat i discernit l'acció de l'Esperit i hagi adquirit un cert grau de connaturalitat amb la seva acció. Aquesta qualitat o exigència és repetida per tots els tractadistes de l'acompanyament espiritual.

2.1.1. L'Esperit omple l'univers...

Convé, amb tot, deixar ben clar que l'acció de l'Esperit no se cenyeix al camp de l'experiència exclusivament interior o al món o sector de determinades accions que acostumem a anomenar «espirituals», perquè l'Esperit que «omple l'univers» (segons recitem en l'antiga litúrgia) no es tanca a uns àmbits determinats en la seva acció, sinó que l'estén al que és corporal i al que és material, a allò individual i a allò comunitari, al que és eclesial i al que és social i polític. Això és més important avui, ja que la vida cristiana està immersa en una xarxa immensa de situacions i relacions i en una societat especialment secular, en la qual, però, l'Esperit de Déu no està absent. Recordem com definia Pedro Arrupe la persona espiritual: «Aquest és l'*homo spiritualis* que, perquè és capaç d'amor, fins i tot als enemics en aquest món dolent, és també capaç de transformar el món; i, perquè té el carisma del discerniment, és capaç de descobrir i de sumar-se activament al dinamisme més profund i eficaç de la història, aquell que l'empeny cap a la construcció, ja iniciada, del Regne de Déu»²².

Per això, una de les característiques contemporànies més destacades de l'acompanyament espiritual, «l'accent tal vegada més important», és «la integració de totes les dimensions de l'existència en una autèntica vida segons l'Esperit» i, en aquest punt, l'espiritualitat ignasiana ha tingut un influx decisiu²³.

2.1.2. Conseqüències pràctiques

- Ajudar la persona acompanyada a escoltar i desxifrar les mocions o sen-

timents espirituals. Evitar convertir l'acompanyament en consell moral.

- No donar respostes als problemes o qüestions, sinó oferir recursos per a la tasca personal de l'acompanyat.
- Anar al fons del que es diu, copsar el significat de paraules i reaccions.

2.2. L'amor informa la vida espiritual

La primacia de l'amor és cosa també òbvia, però no sempre tinguda en compte en la pràctica de l'acompanyament. Massa sovint es calibra la vida espiritual per la qualitat dels actes realitzats (oració, sagraments, pietat) o pels sentiments espirituals de consolació o desolació.

És, doncs, l'amor el que determina la qualitat del que fem i converteix en espiritual qualsevol de les nostres activitats. Això és sabut, però a la pràctica s'oblida quan la persona acompanyant insisteix en la pràctica de la pregària i no tant en la purificació del cor o quan valora en excés la consolació espiritual i ignora a la pràctica la riquesa espiritual que comporta un temps tranquil prolongat o fins i tot la desolació, si un sap no solament sentir-la, sinó conèixer-la i reaccionar adequadament²⁴.

Tot el procés dels Exercicis, que consisteix a alliberar l'amor, que ens habita per l'Esperit vessat en els nostres cors (cf. Rm 5,5), és un itinerari espiritual, una llarga experiència, perquè ens mogui l'amor «que davall de dalt, de l'amor de Déu»²⁵. Al final de la llarga experiència, l'exercitant pot sortir amb la disposició de viure-ho tot en l'amor: «en tot estimar i servir sa divina majestat»²⁶.

Tot el que precedeix no pretén dir com en cada cas concret s'ha de comportar l'acompanyant i encara menys quina mena de paraules ha de transmetre a la persona acompanyada. El que pretenc és destacar quin ha de ser l'horitzó implícit que ha de tenir la persona que acompanya i des del qual ha d'anar precisant les concrecions, sovint molt senzilles, que de cap manera no han de ser d'un pragmatisme de baixa volada, poc escaient amb la saviesa evangèlica. I, en qualsevol cas, atès que l'acompanyament espiritual no és pas una professió o destresa purament humanes, és obvi que l'acompanyant ha de ser persona d'una seriosa experiència espiritual. La qualitat del pare espiritual, tal com es concebia durant els primers segles del cristianisme, com he recordat més amunt amb Spidlik, indica com ha de ser el verdader o la verdadera acompanyant.

2.2.1. L'acompanyament, experiència d'amor

Tot i que no entro en la forma de realitzar l'acompanyament, sí que convé posar en relleu que, tal com ja hem dit, l'Esperit i l'amor dirigeixen la vida espiritual; per tant, l'exercici de l'acompanyament ha de ser un exercici d'amor. El conegut pressupòsit dels Exercicis [EE 22] ja deixa ben establert com la relació de la persona que acompanya i l'acompanyada han de regir-se per l'amor, que és transparència i confiança.

Aquesta relació amorosa no solament tindrà l'origen en un impuls d'afecte vers

la persona acompanyada, sinó que guiarà l'acompanyant per a buscar el millor, posant tot l'esforç requerit per a això, i l'acompanyarà també amb l'oració, ja que es tracta d'una experiència pròpiament espiritual i no simplement «professional». C. J. Jung, en una conferència de pastoral, destacava la importància que té en la relació pastoral l'amor, la comprensió i l'empatia. I P. van Breemen, en línia amb el pensament de Jung, diu que «l'acompanyament ha de transmetre quelcom de l'amor de Déu»²⁷.

Les paraules amb les quals Pau VI va descriure la naturalesa del diàleg expressen bé la relació d'amor que ha d'informar el diàleg de l'acompanyament: «Donarem a aquest impuls interior de caritat que tendeix a fer-se do exterior de caritat, el nom ja comú de diàleg»²⁸.

2.2.2. Algunes conseqüències pràctiques

- Posar l'accent de la vida espiritual en la vida teologal.
- Centrar la pregària en la relació d'amor, no tant en la reflexió o en la revisió de vida, tenint en compte que l'amor és sempre pràctic...
- L'amor teologal uneix l'amor a Déu i als germans. Els estimem amb el mateix amor... Això s'ha de viure en la relació entre acompanyant i persona acompanyada, però també en tot tipus de relacions humanes, en l'apostolat, en l'acció social, etc.

3. LES CLAUS D'UNA VIDA ESPIRITUAL

Exposada ja la importància capital de l'Esperit com a verdader conductor de la vida de la persona acompanyada i de l'amor com a ànima de la vida espiritual, passem ara a examinar els trets més fonamentals de la tasca espiritual que tot acompanyant ha de tenir molt en compte.

3.1. La intenció recta

El Principi i Fonament dels Exercicis segueix sent el principi i fonament de la vida cristiana de cada dia, perquè cal mantenir habitualment l'orientació cap a Déu de la pròpia vocació. Això és font de pau profunda, ja que un no ha d'anar mirant a dreta i a esquerra pensant que una altra forma de vida és millor. Cada un ha de viure la fidelitat a Déu en la fidelitat a la seva pròpia vocació o l'«estat de la seva vida». D'aquí la importància d'una elecció de vida ben feta, que serà la garantia d'una vida ben orientada cap al Regne de Déu i font de pau i goig profunds. Ignasi valora summament l'estabilitat en el propi estat de vida i no permetrà que un jesuïta passi a un altre orde ni admetrà a la Companyia ningú que hagi entrat en un altre orde religiós, sempre dins d'una norma general que deixa la porta oberta a les possibles excepcions.

Però la intenció recta s'ha de tenir «en totes les coses particulars»²⁹. Totes les «intencions, accions i operacions», segons els Exercicis. Aquí es troba un punt de gran importància, ja que un pot viure amb tota fidelitat dins la seva vocació i estat propi, però es pot desviar d'allò que és la

voluntat de Déu en el més concret i particular del seu estat, de les orientacions de la vida privada o de l'acció professional, apostòlica o eclesial.

Així Ignasi aconsellarà a Pedro Contarini, l'orientació de fons de la vida del qual sembla la correcta, que orienti els seus béns cap al servei diví: «A vós en especial us convé considerar que no us deixeu atrapar per cap bé, ni per res de temporal que posseïu, dirigint totes les coses per a servei de qui les teniu. Perquè és propi del que no pot donar-se sencer a l'únic que és necessari, tenir ben ordenades aquelles moltes i diverses coses en les quals s'ocupa»³⁰.

Insisteix també en la importància de la recta intenció en referir-se als estudiants jesuïtes que es troben preparant-se per a l'apostolat: «Quan l'estudi és purament ordenat al diví servei, és molt bona oració»³¹. I, per comissió de sant Ignasi, el secretari Polanco escriu en el mateix sentit: «Pel que fa a la intenció, voldria que tots la tinguessin molt recta en buscar la glòria de Déu amb l'ànima, el cos i amb totes les operacions»³².

Es tracta, doncs, d'una orientació de tota la vida, en totes les seves dimensions i no solament de forma general, vers Déu i el seu Regne. Aquesta direcció total no és només una voluntat, sinó una certa unió de voluntats, una veritable experiència espiritual. N'hi ha prou de recordar la petició tantes vegades repetida al final de les seves cartes que Déu concedeixi, a ell i a aquell a qui escriu, el coneixement i la realització de la voluntat de Déu.

3.1.1. Algunes conseqüències pràctiques

- No n'hi ha prou amb una intenció general sobre el projecte de vida o la vocació, cal orientar vers Déu i el seu regnat «totes les intencions, accions i operacions» en el concret de la vida personal i en les seves dimensions.
- En el compliment de la pròpia missió cal atendre el conjunt de prioritats i criteris amb els quals es discerneix i actua.
- Valorar la unitat de vida que es manifesta en la pau de fons, en l'harmonia que regna en les diferents dimensions de la vida i en les diferents activitats.

3.2. Buscar i estimar Déu en tot

Si la intenció recta és la prolongació en la vida del Principi i Fonament dels Exercicis Espirituals, buscar i estimar Déu és la permanència del fruit dels mateixos Exercicis que cristal·litza en la contemplació per a aconseguir amor. Aquesta contemplació corona el procés dels Exercicis iniciat d'una forma ja embrionària en el Principi i Fonament, i aquest, a la vegada, és base de l'itinerari que culmina en la Contemplació per a aconseguir amor. Per això, en la vida ordinària d'una «persona espiritual», l'actualització del Principi i Fonament manté contínuament l'orientació de la vida sencera cap a Déu, amb qui es relaciona segons l'esperit de la Contemplació per a aconseguir amor amb un amor servicial, que sovint té les seves resonàncies al cor del qui viu així.

La recerca de Déu en la tradició bíblica té moltes expressions, però una de les més característiques és el coneixement de la seva voluntat i l'adhesió cordial efecti-

va a ella. Per una altra banda, quan els primers cristians, una vegada desaparegut Jesús de la vida terrena, es preguntaven com seguir mantenint una relació amb el Senyor, com seguir estimant-lo, la resposta la van trobar en les paraules de Jesús: «Si guardeu els meus manaments, us mantindreu en el meu amor, tal com jo guardo els manaments del meu Pare i em mantinc en el seu amor» (Jn 15,10). Per tant, la intenció recta, actualitzada en els innombrables actes que comporta, du a l'experiència de l'amor de Déu en la vida: buscar-lo i estimar-lo. I aquesta és una forma integradora d'estimar: a ell en totes les coses i totes les coses en ell... Així Ignasi aconseguí, en un esforç d'expressió asimptòtic, formular el que seria característic d'aquesta experiència de Déu en la mateixa vida: un amor a Déu encarnat i un amor a allò terrè que transcendeix.

Una expressió feliç del mateix la trobem en el jesuïta místic contemporani, Egied van Broeckhoven, quan lamenta els nostres espiritualismes buits i els nostres encarnacionismes de curta volada:

«Si ens atrevíssim a veure verdaderament el diví en l'eflorescència de l'humà, estimaríem els homes, els nostres amics, el nostre treball, l'art, etc., amb un ímpetu diví, i Déu amb una espontaneïtat humana. Però ens aturem contínuament en el nostre amor de l'humà pel pretext de l'amor a Déu, i en el nostre amor a Déu pel pretext de l'amor als homes»³³.

En el fons d'aquesta experiència de buscar i trobar Déu en tot, hi ha l'eliminació de la separació entre el sagrat i el profà, fruit de la resurrecció de Jesús, que és un sí al nostre món i a la vida.

Com ho va anunciar Jesús, els veritables adoradors no s'han d'escapar a una determinada muntanya ni tancar-se necessàriament en un temple, sinó que guiats per la paraula i la vida de Jesús il·luminada i interpretada per l'Esperit, que ens condueix a la veritat completa, poden trobar i estimar Déu en totes les coses, tot i el risc que suposa de vegades la inserció en les realitats socials carregades d'ambigüitats.

Ignasi era fidel a aquesta concepció mundana del cristianisme, i per això el consell de buscar Déu en les coses més corrents de la vida: «conversar amb algú, caminar, veure, tastar, sentir, entendre i en tot el que féssim»³⁴.

Aquesta orientació de la vida entera en l'amor a Déu informa les hores de cada dia i, tot i que aquesta relació amb Déu no sempre tindrà la mateixa component afectiva d'una relació amb una persona propera i visible, amb tot no deixa de ser molt real, com Jesús ho va deixar establert. «Tal com el Pare m'estima, també jo us estimo a vosaltres. Manteniu-vos en el meu amor. Si guardeu els meus manaments, us mantindreu en el meu amor» (Jn 15,9-10). En efecte, aquesta fidelitat en allò quotidià a la voluntat de Déu en el que és propi de la vida de cada un és una forma d'unió amb ell. Però es pot dir alguna cosa més, quan es dona un cert grau de consciència d'aquesta comunió amb ell, una consciència que no requereix una reflexió suplementària, sinó una percepció senzilla d'alguna presència o d'algun sentiment que acompanya la fe operant de les obres. Ignasi dirà que de vegades amb una breu oració aquesta presència i companyia es farà més sentida³⁵. Com sosté Henry Sanson, hi ha un encontre amb Déu que

dimana més aviat de l'experiència de la fe i és més cognoscitiu i es dona en l'oració, i un altre encontre amb Déu que dimana de l'experiència de l'amor i és més afectiu i es dona en l'acció³⁶.

En l'acompanyament és, doncs, imprescindible dirigir l'atenció de la persona acompanyada a la pregària i a la vida interior, però sense limitar-la als actes de pregària, sinó a la manera de viure totes les dimensions de la vida. Perquè la vida espiritual, en fidelitat a aquesta concepció ignasiana, segons la CG 31 de la Companyia de Jesús té un caràcter integrador de tota la realitat: «Aquesta vida [espiritual] abasta tot l'home i totes les seves activitats, per les quals l'home com a cristià correspon a totes les mocions de Déu. No consisteix solament en actes de pietat, sinó que ha d'informar i dirigir tota la nostra vida individual i comunitària, a la vegada que totes les nostres relacions amb les altres persones i realitats»³⁷.

3.2.1. Algunes conseqüències pràctiques

- No es troba Déu simplement amb la intenció, sinó que es requereixen actituds personals.
- No totes les coses són mediadores de l'encontre amb Déu de la mateixa manera, sinó que se suposa un discerniment i una elecció entre elles.
- Però totes les coses poden ser mediadores i, per tant, cal superar l'espiritualisme.

3.3. Una pràctica imprescindible: l'examen o l'oració sobre la vida

L'oració, encara que sigui breu, és sempre necessària i fecunda i, per tant, Ignasi la

suposa³⁸. Polanco, fidel intèrpret del sant, explicarà com per a la persona que busca Déu en totes les coses, «causarà aquest bon exercici disposant-nos grans visites del Senyor, encara que sigui en una breu oració»³⁹. Però Nadal afirma, amb una expressió paradoxal i molt ignasiana, que cal «trobar l'oració sense que depengui de l'oració o sentiments precedents»⁴⁰.

Després d'això es comprèn millor la importància que dona Ignasi a l'examen, ja que és l'exercici de la lucidesa, «del caminar desperts». Sense aquest exercici quotidià, que es pot practicar en diferents indrets i de formes variades, l'ideal de l'encontre amb Déu en la vida resulta pràcticament impossible. En l'examen té una prioritat total la mirada de fe i l'acollida afectuosa de la pròpia vida, que és el primer punt proposat per Ignasi. Des de la fe, tot el que fem i rebem és percebut com a diafania de Déu, que és present en la nostra vida i en totes les seves circumstàncies. Reconèixer-ho o agrair-ho és una invitació a l'amor, amb el qual estem sempre en deute (cf. Rm 13,8). El que diu Ignasi a propòsit de la vida com a resposta amorosa, «a Ell en totes estimant i estimant-les totes en Ell», es revela i s'activa en l'examen. Ara bé, en aquest no solament es percep la crida a la conversió contínua, sinó que se senten les mocions i pensaments que són la base del discerniment. Per tant, parlar d'examen és parlar de discerniment.

Sense el discerniment, l'encontre amb Déu és impossible, ja que no es tracta simplement de buscar-lo, sinó de buscar-lo on, com i quan ell ens surt a l'encontre, ja que és Déu qui té en tot moment la iniciativa de venir a nosaltres. Per això,

per a Ignasi, el distintiu de la persona espiritual és que se sap regir per la «discreta caritat», és a dir, per un amor que mostra la seva maduresa en el discerniment (cf. Fl 1,8-10). Ni totes les coses indistintament condueixen a Déu, ni qualsevol manera de relacionar-me amb elles és ja per si mateixa una forma d'encontre amb ell. Novament hi trobem la importància de l'atenció a «totes les coses particulars»⁴¹.

Així, doncs, la persona que acompanya ha de prestar especial atenció a això: no solament que la persona acompanyada faci l'examen, sinó sobretot a com el realitza. A més, l'examen serà el que oferirà principalment la matèria de la comunicació en l'acompanyament. És necessari el domini de les regles de discerniment de primera i de segona setmana d'Exercicis, perquè fins i tot les de primera setmana resulten d'aplicació freqüent donades les alternances de la vida espiritual. Però en la vida espiritual de les «persones espirituals» tenen una especial rellevància les regles de segona setmana, ja que «amb més gran discreció» ajuden a un més gran afinament espiritual, a un progrés sostingut dins la monotonia habitual de la vida corrent. En concret, aquestes regles són un recurs excel·lent per a descobrir l'autenticitat i profunditat dels sentiments i pensaments que s'experimenten no tan sols en l'oració i per a estar atents a l'evolució dels pensaments i passos que la persona fa en la vida personal o en l'apostolat. Per a aquest discerniment convé saber descobrir les diferents formes amb què es vesteixen els sentiments espirituals de consolació i desolació al bell mig de la vida. (Podeu veure l'Apèndix).

3.3.1. Algunes conseqüències pràctiques

- Ajudar a la pràctica diària de l'examen, base de la comunicació en l'acompanyament.
- Insistir en el punt de partida de l'examen: acció de gràcies, experiència de reconciliació amb Déu i amb si mateix.
- En l'examen, no defugir l'anecdòtic de cada dia, però situar-ho en perspectiva de fe (la presència amorosa de Déu, el significat dels fets, les crides que van emergint...).

3.4. «Pensar com Déu, no com els homes...» (cf. Mc 8,33)

Ara bé, la forma de viure que Ignasi proposa, és condicionada per aquesta actitud: «Apartant tan lluny com sigui possible d'un mateix l'amor a totes les criatures, per posar-lo en el seu Creador, a Ell en totes estimant i estimant-les totes en Ell»⁴². Amb aquesta formulació s'indica una tasca espiritual, que no consisteix, òbviament, a deixar d'estimar (quin absurd cristià seria això!), sinó a avançar cap a aquella síntesi viva o integració que caracteritza la vida cristiana empeltada en el Ressuscitat. És cert, de tota manera, que se'ns proposa un treball, un esforç. Sempre amb la consciència que l'ascètica en el cristianisme segueix la mística, ja que només es ven tot i es compra el camp, quan s'ha viscut l'alegria de l'encontre. Però, tenint en compte això es pot afirmar que «l'esforç per alliberar d'afeccions desordenades és característic de l'acompanyament espiritual jesuític»⁴³.

En què consisteix aquesta tasca? Ignasi ho expressa de formes molt dife-

rents que afegeixen matisos, però que sempre inclouen un contingut positiu:

3.4.1. Un èxode

«Sortir del seu propi amor, voler i interès»⁴⁴. És l'èxode de la terra de l'esclavitud cap a la terra de la llibertat. Alliberar-se d'un amor fràgil i contaminat perquè el cor s'ompli de l'amor verdader, la font mateixa de l'amor. Alliberar-se d'aquells criteris i desitjos que no són els de Déu, sinó els dels homes. Buscar els interessos del Regne de Déu.

3.4.2. Una seducció

«Que aquell amor que em mou i em fa elegir la tal cosa davall de dalt, de l'amor de Déu»⁴⁵. És la tasca d'alliberar el cor de tot lligam «de terra» (cf. Col 3,1-2), perquè sigui mogut per l'Amor que ha estat vessat des de dalt al nostre cor.

3.4.3. Un combat interior

Mortificació de voluntats i judicis, segons la doctrina repetida per Ignasi⁴⁶. És la lluita a mort contra tot el que en cada un obstaculitza l'imperi dels valors evangèlics en el propi cor de manera que així la voluntat s'hi pugui adherir.

3.4.4. Integració

«Apartar l'amor de les criatures i posar-lo en el seu Creador, a ell totes estimant i estimant-les totes en ell». En aquesta aparent contradicció o afirmació dialèctica es troba la síntesi de l'amor cristià, un amor teològic amb el qual s'estima Déu i els germans i germanes, i totes les coses orientades a l'amor.

Per tant, l'abnegació és el revers de l'amor, que ens ha sigut donat per l'Esperit que ens habita, però que o bé està emmordassat per l'egoisme, o escampat per un cor vessat a l'exterior, o contagiats pel món i necessitat de depuració. L'abnegació és el combat de la vida i si té una connotació negativa en la seva expressió, la seva realitat és tan poc negativa com ho són paraules de l'estil de depurar, expurgar, desinfectar, etc.

3.4.5. Algunes conseqüències pràctiques

- Alliberar l'amor que ja ens habita... Viure l'abnegació des de l'experiència de l'amor.
- Centrar l'abnegació en els criteris i en la voluntat: pensar com Déu i no acontentar-se amb dir: «Senyor, Senyor!».
- Un test de l'abnegació cristiana: que sigui font d'harmonia interior i de pau profunda i que disposi per a unes relacions humanes sanes i madures.

4. ALGUNES ORIENTACIONS CONCRETES

4.1. La vida no és homogènia

L'acompanyament ha de tenir en compte que la persona acompanyada no es troba ja definitivament instal·lada en un camí regular i estable de seguiment i de fidelitat. És a dir, ha de preveure que en la vida espiritual no és rar que hi hagin alternances d'ascens i descens. Per això Ignasi, quan pressuposa que un jesuïta, o una persona formada, és «persona espiritual», també afegeix que convé que el seu superior o el seu confessor —acompanyant diríem ara—, estigui al cas de la seva orientació personal, de la vida interior i d'altres opcions personals⁴⁷. També, quan aconsella buscar Déu en la vida més que dedicar molt temps a la pregària, afegeix «no havent-hi necessitat especial, com vaig dir, per temptacions molestes o perilloses».

4.2. L'oració

Per a l'espiritualitat ignasiana, l'oració és de summa importància en els Exercicis Espirituals i fora d'ells. Però és de tot punt necessari insistir en el seu caràcter teològic, és a dir, en el seu arrelament al cor. D'aquí deriva la necessitat de l'abnegació, que és purificació i oblació de l'ésser, abnegació d'intel·ligència i voluntat, com ja s'ha vist. Una conseqüència d'aquesta mistagògia de l'oració és no valorar tant el temps que s'hi dedica com la disposició del cor. Afegint-hi, però, que l'actitud teològica, com a relació amorosa profunda amb Déu, desemboca naturalment a buscar temps per a la pregària, tal com mostra la mateixa experiència d'Ignasi, de Fabro, de Xavier, entre molts altres.

Una altra característica, important per a dones i homes d'avui, és la gran flexi-

bilitat a comprendre les formes d'oració. En Ignasi veiem recomanada l'oració de contemplació, la missa i comunió, la litúrgia de les hores, breus elevacions del cor a Déu, etc.

4.3. El fervor i la discreció

La mistagògia dels Exercicis Espirituals, traducció de la mateixa experiència d'Ignasi, condueix la persona que demana acompanyament a la tensió creixent cap a la perfecció en el seguiment i imitació de Crist: «oblacions de més gran estima i moment», «més estimar-lo i seguir-lo», tercera manera d'humilitat. Però Ignasi, gran guia en el camí de l'entrega generosa al Senyor, es també mestre de la discreció, entesa com el punt just, ja que a ell mateix li va costar molt de temps aprendre-la. Sabem que anant cap a Montserrat encara no tenia discreció per a moderar les virtuts i, per això, malgrat el seu gran fervor, per poc s'embolica a cops d'espasa amb un moro. Una vegada ja al capdavant de la Companyia ha de fer front als desviaments del fervor dels estudiants de Portugal i a la desmesura contemplativa dels jesuïtes de Gandia. Per això, pel que fa referència a mortificacions corporals, que poden debilitar la persona i desviar del més important, com el deure de l'estudi o de l'apostolat, és molt previngut: «I quant a aquestes, sembla que no solament no espera, sinó que hi posa el fre»⁴⁸.

4.4. Instruir

La persona que fa acompanyament espiritual no ha d'interferir en la intimitat de la persona acompanyada i ha de permetre que el Creador es comuniqui immedia-

tament a la criatura. Però, a part de la possibilitat, fora d'Exercicis, de donar consells, no de pressionar, com indica l'annotació 15a, Ignasi pensa que cal instruir sobre la manera de comportar-se, cosa que ja es fa en els mateixos Exercicis Espirituals. Amb tot, en la vida corrent és més necessari instruir, tenint en compte la gran varietat de situacions en què es troba cada persona i la quantitat de circumstàncies inèdites que solen presentar-se. En aquest cas, és patent que se suposa en la persona que acompanya no tan sols experiència espiritual, sinó uns coneixements humans, psicològics i teològics, i una saviesa per a saber proposar sense condicionar.

Per tant, cada acompanyant ha de ser conscient de si pecca per deixar que les coses vagin soles per por de l'intervencionisme o directivisme o, a l'inrevés, si pecca per directivisme (amb l'aparença de bé de creure's només acompanyant). I, en aquest punt, té importància la formació permanent pròpiament dita, és a dir, la reflexió sobre el que s'ha viscut i la informació per a enriquir els recursos personals.

4.5. Alguns enganys corrents

A través de les orientacions ignasianes es van manifestant alguns dels enganys amb aparença de bé més corrents en la vida espiritual. D'aquí la importància capital de l'*exagoreusis*, tan ponderada pels pares i mares del desert, o sigui la manifestació dels pensaments (*logismoi*), que exigeix en primer lloc la transparència davant Déu del mateix acompanyant⁴⁹. A tall d'exemple enumero alguns d'aquests enganys més corrents.

4.5.1. *Guiar-se per l'escorça dels fets*

Valorar l'espiritual per la qualitat de determinats actes, per exemple, l'oració, i no per l'amor i la gràcia que els han d'animar. Ja s'han referit alguns casos en els quals això es veu amb claredat: els que es refugien a fer oració en comptes de buscar Déu en totes les coses, com en l'ús dels diners, en les relacions familiars o laborals, en el compromís social o polític, en l'ètica professional, etc.

4.5.2. *Quantificar la pregària*

Valorar la pregària més pel temps que s'hi dedica que no pas per l'actitud d'abnegació. Recordem el clàssic episodi amb Nadal, que dubtava de posar més oració als jesuïtes d'Espanya. Després de la resposta d'Ignasi dient que el que importa és l'abnegació, li diu que una persona mortificada treu més fruit de l'oració en un quart d'hora que una persona no abnegada amb molt de temps d'oració⁵⁰.

4.5.3. *«Tot és oració»*

Amb tot, a l'extrem contrari, hi trobem l'engany de refugiar-se en el compromís de l'acció per eludir la pregària o el del tòpic «l'acció és oració». Pere Casaldàliga es defineix amb contundència en aquest punt: «L'acció és acció, no és oració. L'alliberament és l'alliberament, i l'oració és l'oració... És cert que tota acció cristiana realitzada en la fe, en "estat d'oració", és en algun sentit una vivència d'oració; però no és equiparable a l'oració mateixa. La caritat és la caritat, el servei és el servei, i l'oració és l'oració»⁵¹. Convinrà, doncs, fugir de l'engany de refugiar-se en l'acció com a excusa quan s'ha perdut la fidelitat a l'oració.

4.5.4. *Sobrevalorar el que és sensible en l'experiència espiritual*

L'excessiva valoració del sensible, del sentiment, de les llàgrimes, de les consolacions sensibles, de l'efecte visible de la tasca espiritual o de l'apostolat, etc. L'experiència espiritual sòlida es fonamenta en la vida teològica, i les llàgrimes o consolacions s'han de rebre amb gratitud, però sense posar-hi el pes. Per tant, el que cal valorar i fomentar són les «veritables i sòlides virtuts, sigui amb moltes visitacions espirituals, sigui amb més poques, procurant caminar en endavant per la via del servei diví»⁵². A més, l'apostolat i el progrés del Regne no són sempre verificables d'una manera sensible o perceptible.

4.5.5. *La seducció dels «mites»*

Com en temps d'Ignasi, també avui es corre el risc de ponderar acríticament i en excés modes (persones, corrents de pensament, activitats, fets espectaculars, etc.) dins l'Església i de deixar-se arrossegar pel seu impuls. Sobre això ja parla Ignasi en la regla 12a per al sentit d'Església i Polanco s'estén àmpliament en el tema en escriure, per comissió del sant, a Francesc de Borja sobre les exageracions d'alguns jesuïtes de Gandia⁵³.

4.5.6. *L'alienació de l'abstracte i universal*

Déu és concret i, sovint, es corre el risc de moure's en el terreny abstracte o universal dels principis sense considerar les circumstàncies molt particulars de les persones, que és el lloc on Déu ens surt a l'encontre. Ja en el seu relat autobiogràfic, quan Ignasi confessa que era una ànima «cega», ho explica dient que no tenia aten-

ció a les circumstàncies⁵⁴. Per això veiem com el sant, a l'hora d'instruir en la direcció espiritual és molt conscient de l'estadi de la vida espiritual, incipient i proficiència, en què es troba cada persona.

4.5.7. No prestar atenció al propi context social

La mirada a la realitat ha de ser tan objectiva com sigui possible. «Un error sobre el món redunda en error sobre Déu»⁵⁵. Però la mirada al món sempre està condicionada per l'indret des d'on se'l contempla: l'ambient, les idees, la formació, la situació social o familiar, etc. D'aquí la importància en el discerniment de superar aquests condicionaments, començant per

la sospita sobre la pròpia objectivitat. Evidentment, l'oració per a implorar un cor net és ja un bon mitjà.

Però cal recórrer a altres mitjans, com el diàleg obert amb persones d'altres idees o cultures, la inserció en el món de la pobresa real, experiències personals de col·laboració en accions socials, viure alguna forma de pobresa com a ajuda al coneixement de la realitat real dels pobres, que són la majoria de la humanitat. En la nostra societat hem de prendre consciència que el món és tot el que no és el Primer Món, la immensa majoria de la humanitat. En qualsevol cas no oblidar l'advertiment machadià d'escoltar el nostre complementari, que és el nostre contrari.

3. CONCLUSIÓ

«Us he dit tot això perquè la meva joia sigui també la vostra, i la vostra joia sigui completa» (Jn 15,11). L'Evangelí és un missatge de goig, i l'acompanyament espiritual en l'escola d'Ignasi ha d'ajudar la persona acompanyada a aprofundir en la font del goig veritable. Aquest goig és el cim dels Exercicis Espirituals i és inherent a l'experiència cristiana madura. «El Senyor vol que visqueu en goig en Ell», diu Ignasi a Inés Pascual⁵⁶.

Trobem dos camins de la joia en la mistagògia ignasiana: per una banda, la contemplació i identificació plena amb el goig del Ressuscitat, i, per l'altra, el fervor. Respecte al primer, en els Exercicis Espirituals, en el clima de l'experiència de joia i goig del Ressuscitat, l'exercitant és invitat a buscar «coses que procurin plaer, alegria i goig espiritual»⁵⁷. Tot l'itinerari dels Exercicis és una experiència integradora de tot l'ésser i, per tant, el plaer i l'alegria espirituals no són merament interiors o espirituals, en el sentit que no hi entri la sensibilitat i altres dimensions de la persona. Per això, abans de la quarta setmana, quan les penitències ja no formen part de l'exercici, es procurarà la «temperància i tot mitjà», després d'haver precedit ja les orientacions per a ordenar-se, no abnegar-se, en el menjar. Per tant, per a Ignasi, una línia de la vida espiritual

és la recerca del plaer en la identificació amb un Crist humà i amant de la vida.

L'altra pista ignasiana cap al plaer espiritual humà és la del fervor⁵⁸. «Fervor» és una paraula exhumada de la tradició ignasiana pel P. Arrupe, que n'estava molt enamorat. I aquest fervor és per a Ignasi una altra de les vies que duen a la veritable joia: «En aquesta vida sentireu el profit del fervor sant, no sols en la perfecció de la vostra ànima, sinó també en l'aconcentament de la vida present», ja que s'aconsegueix obrar el bé «fàcilment i alegrement»⁵⁹. Una tasca d'especial importància en l'acompanyament és, doncs, guiar la persona acompanyada perquè trobi en el seu camí personal i en la fidelitat mantinguda la font d'un goig profund. És una tasca i un repte en una societat molt marcada per l'ansia de felicitat i també en bona part per l'hedonisme.

Quan en llenguatge espiritual clàssic es parla de consolació es considera també les llàgrimes de dolor, pels pecats, per la passió de Crist o per alguna acció cristiana. Quan Jesús vessava llàgrimes davant el sepulcre de Llätzer o se li removien les entranyes davant la misèria i la injustícia que patia la gent, experimentava quelcom de molt positiu.

Significat de les consolacions i desolacions

Les llàgrimes de sant Agustí pels seus pecats i per haver conegut massa tard l'amor de Crist, les llàgrimes de Teresa de Jesús en la contemplació dels dolors de Jesús en la seva passió, les llàgrimes d'Íñigo quan, baixant de Montserrat, veu que maltracten un pobre, són verdadera consolació espiritual, ja que expressen uns sentiments profundament cristians i ajuden a qui els experimenta a arrelar-se més en la direcció d'una vida evangèlica, a seguir millor Crist⁶¹. Paral·lelament, l'anomenada desolació no és sempre un sentiment amarg o dolorós. Sovint pot ser el benestar de l'atonía, de la insensibilitat davant el dolor aliè, d'un *dolce far niente* a la vida. El que la defineix és sobretot la seva tendència a

dur-nos en direcció contrària a la de l'Evangeli⁶².

També convé destacar que la consolació o la desolació no indiquen un determinat nivell, més alt o més baix, de vida espiritual, ja que de vegades s'experimenta la desolació en etapes de gran maduresa cristiana, com mostren la història de sants com Teresa de l'Infant Jesús o la Mare Teresa de Calcuta, turmentades durament en la seva fe en els últims temps de la seva vida.

Consolacions i desolacions enmig de la vida

Convé fer una traducció dels diferents sentiments o mocions espirituals en circumstàncies de la vida ordinària, sense li-

mitar-nos als de la interioritat, com s'acostuma fer. Vegem alguns exemples de consolació a títol indicatiu:

– Viure amb una certa connaturalitat la fe i la familiaritat amb Déu enmig de les tasques diàries (família, professió, descans, etc.).

– Experimentar unitat en els diferents moments del dia: passar amb facilitat de l'oració al treball, de la vida individual a la comunitària, de l'àmbit eclesial al social, etc.

– Sentir dolor profund per l'exclusió i la injustícia que pateixen els pobres.

– Viure amb sentit teològic les diferents dimensions de l'existència personal: veure les coses des de la fe, esperar enmig de la desesperança ambiental, amor cada vegada més gratuït i desinteressat i sense accepció de persones.

– Trobar-se habitualment amb una joia i pau profundes, serenes...

Quant a les desolacions, indico aquests exemples:

– Experimentar foscor i manca de sentit en l'apostolat, en el compromís, en la família, etc.

– Sentir torbació o neguit en el clima eclesial i polític envoltants o davant les perspectives de futur de la fe o de la família.

– Trobar-se en una inclinació progressiva a passar-ho bé, a compensacions afectives no concordes amb l'Evangeli, a afeció creixent als diners, etc.

– Inquietud de fons en sentir menys el pes de la fe i de l'Evangeli en la vida, amb una tendència a abandonar l'estil de vida evangèlic proposat.

– Desídia i fluïxesa en tot el que un fa: treball, família, Església, vida interior, etc.

– Impressió que Déu és lluny, que estem deixats de la seva mà...

Carta de navegar

El discerniment és personal, ja que Déu ens coneix a cadascú de nosaltres pel nostre nom i se'ns comunica d'una manera individual i irreplicable. Però hi ha «aires epocals» que es poden constituir en crides o en riscos comuns en el camí del seguiment de Crist en la recerca del Regne de Déu. Vegem alguns d'aquests aires, que bufen en un sentit o en un altre.

Bona Notícia per als pobres

L'Evangeli és Bona Notícia per a tothom i això és ja un principi universal per al discerniment, ja que la Bona Notícia no pot ser amenaça per a ningú. Però també és cert que, segons el Nou Testament, el missatge de Jesús i el contingut del seguiment de Crist han de ser una Bona Notícia sobretot per als pobres. Tal vegada avui ens podria inspirar a molts l'exemple de Zaqueu, que vivia en unes condicions materials acomodades i una posició social privilegiada, i en trobar-se amb Jesús es va sentir impulsat a practicar amb fets inequívocs la justícia i a compartir generosament.

La solidaritat, factor religiós

Fins i tot donant per descomptat que la solidaritat és una exigència d'humanitat, l'experiència religiosa cristiana comporta un impuls de solidaritat nou i profund, ja que és comunió trinitària, és a dir, partici-

pació en la mateixa comunió i font de comunió. La solidaritat és, doncs, un test de l'autenticitat de la nostra fe, fundada en el baptisme, que és immersió en el misteri trinitari.

La cobdícia, una idolatria

Una de les arrels més fortes de la crisi actual ha sigut la cobdícia, com han sostingut moltes anàlisis i comentaris. I la cobdícia no és especialitat de la nostra època. Jesús ens advertia que els diners eren l'adversari de Déu («no es pot servir Déu i els diners») i la carta als Colossencs afirma que «la cobdícia és una idolatria». És a dir, els diners i el tenir no tan sols són adversaris de Déu sinó simplement els substituïts de Déu.

Però la tradició cristiana ha posat l'accent en els dos pols de cobdícia i pobresa d'esperit, per a indicar que el que ens amenaça no és tant res d'exterior a nosaltres, els diners, sinó la inclinació no controlada vers el tenir. La història ens mostra com sovint han sigut pobres els que acaben

seient a les poltrones dels poderosos i explotadors. L'espiritualitat ignasiana ha après dels Exercicis que l'ensorrament de la vida cristiana comença per la «cobdícia de riqueses».

L'individualisme

La inseguretats del futur, augmentada per la situació de crisi actual, fomenta que cadascú de nosaltres vagi pel seu compte i debiliti el sentit de solidaritat (es parla de l'erosió de la solidaritat), que és la base per a la construcció d'una societat veritablement humana, i cristiana. La competitivitat envaeix no solament el món de l'empresa i dels negocis, sinó el del treball, l'aprenentatge i els estudis, la cultura. El pas del jo al nosaltres no és fàcil i, per tant, s'esquiva quasi insensiblement. El realisme, no ser utòpics!, decideix moltes de les opcions que un pren de forma ordinària... I tot alimentat per un pragmatisme que només mira l'immediat, l'útil, el verificable. Senyal d'alerta: No som illes!

1. Aquesta primera part és reproducció, amb alguna ampliació i lleus retocs, del meu article publicat en el número monogràfic *El acompañamiento espiritual*, Santander, Sal Terrae, setembre 1997, p. 619-628.
2. El que ve a continuació ho podeu trobar més desenvolupat a: Josep M. RAMBLA, *L'acompanyament personal als joves. Vers una vida cristiana adulta*. Delegació Diocesana de Pastoral de Joventut. Arquebisbat de Barcelona, 1996. Dins la immensa bibliografia sobre el tema de l'acompanyament espiritual, em limito a citar: A. LOUF, *La grâce peut davantage. L'accompagnement spirituel*, Paris, Desclé de Brouwer, 1992 i Carlos Rafael CABARRÚS, *Cuaderno de Bitácora, para acompañar caminantes. Guía psico-histórico-espiritual*, Bilbao, Desclée de Brouwer, 2000.
3. Sobre aquest punt: J. M. RAMBLA, *Escoger la vida*, Santander, Sal Terrae, 1993 (octubre), p. 689-700.
4. N'hi ha prou de recordar noms com Antoni, Evagri Pòntic, Diàdoc de Foticea, Joan Cassià, Benet, Caterina de Siena, Ignasi, Teresa de Jesús, Joan de la Creu, etc. Per a un coneixement de les arrels cristianes primitives de l'acompanyament espiritual és fonamental l'obra d'Irenée HAUSHERR, *Direction spirituelle en Orient autrefois*, Roma, Institutum Orientalium Studiorum, 1955.
5. Una obra notable sobre l'acompanyament espiritual en perspectiva psicològica: W. A. BARRY - W. J. CONNOLLY, *La pratique de la direction spirituelle*, Paris, Desclé de Brouwer, 1992. Conté col·laboracions de qualitat i molt pràctiques l'obra col·lectiva: C. ALEMANY - J. A. GARCÍA-MONGE (ed.), *Psicología y Ejercicios ignacianos*, 2 volums, Bilbao-Santander, Mensajero-Sal Terrae, 1992.
6. H. BACHT, «Die frömonastischen Grundlagen Ignatianischer Frömmigkeit. Zu einigen Grundbegriffen der Exerziten», *Ignatius von Loyola. Seine geistliche Gestalt und sein Vermächtnis (1556-1956)*, Würzburg, 1956, p. 259-260.
7. «Ignacio, Padre espiritual», *Manresa*, 69 (1997), 19.32.
8. El cànon 630:5 prohibeix als superiors qualsevol forma d'induir als seus súbdits a la manifestació de la consciència. No obstant això, la Companyia gaudeix del privilegi de mantenir l'obligació del compte de consciència, condició d'un govern veritablement espiritual. Vegeu l'interessant estudi de P. H. KOLVENBACH, «La cuenta de conciencia», *Manresa*, 79, 2007, p. 183-190.
9. «Ajudarà que hi hagi una persona fidel i suficient que instrueixi i ensenyi com han d'actuar en l'interior i exterior, i mogui a aquest actuar, i l'acordi, i amorosament amonesti; a qui estimin tots els qui estiguin en provació, i a qui recorrin en les seves temptacions, i es descobrin confiadament, esperant d'ell en el Senyor consol i ajuda en tot». *Constitucions*, 263.
10. Perquè «les persones que s'admeten a la Companyia es pressuposa que han de ser persones espirituals i profitoses per a recórrer per la via de Crist nostre Senyor... no sembla donar-los altra regla (en allò referent a la seva vida personal)... sinó allò que la discreta caritat els dicti». I hi afegeix immediatament: «comptant sempre que el confessor (el pare espiritual) i, en cas de dubte sobre el que convé, el Superior, també sigui informat». *Constitucions*, 582.
11. Cf. J. STIERLI, «L'art de la direction spirituelle», *Christus*, n1 153, hors série, p. 42-44.
12. Els Exercicis com a experiència d'iniciació. No és l'experiència de la vida corrent, sinó un temps iniciàtic perquè l'exercitant aprengui d'una manera pràctica a obrir-se a l'acció de Déu per a ser-li dòcil. Per això són molt directius en el mètode, però absolutament respectuosos de la llibertat en el contingut de l'experiència que es realitza. Ignasi, en el cas dels

- jesuïtes, suposa que un cop acabades les proves pròpies del noviciat, necessiten encara formació i acompanyament.
13. El P. Surin distingia entre directors mundans, espirituals i divins. L'objectiu que pretenen els primers és ajudar a fer una bona confessió i a dur una bona vida cristiana. El director espiritual intenta suscitar una vida interior en la persona acompanyada, mitjançant la pregària, l'ascesi i la pràctica de les virtuts, i proposa pràctiques espirituals, mètodes i exàmens. Acompanya en el progrés ordinari en la vida cristiana i a vegades assenyalava algunes exigències. Amb relació al tercer tipus, encara es dona un cert domini de les observances i una certa rigidesa. El director diví ajuda a discernir l'acció de l'Esperit i a ser-li fidel. No menysprea les pràctiques, però parteix de la base que l'Esperit té un camí per a cada persona. L'ideal és allò que els orientals anomenen *sinergia*, que és la col·laboració a l'acció de Déu en el món. En conseqüència, també són diferents les situacions de les persones acompanyades i és una exigència evident de la persona que acompanya discernir el moment o etapa en què es troba (cf. J LAPLACE, *La liberté dans l'Esprit. Le Guide Spirituel*, Paris, Chalet, 1996, p. 11-14).
 14. STIERLI, p. 46.
 15. Epp. NADAL, V, 833, citat per Piet VAN BREEMEN, p. 363.
 16. *Camino espiritual*, Libro 5, capítulo 9, n. 2. Sobre la conversa ignasiana són molt interessants: Darío RESTREPO, *Diálogo: Comunión en el Espíritu*, Bogotá, 1975; Thomas, H. CLANCY, *The Conversational Word of God*, St. Louis, 1978.
 17. *Constituciones*, 134.
 18. *Constituciones*, 414.
 19. *Exercicis*, 365.
 20. Cf. *Exercicis*, 15.
 21. FN II 252.
 22. «Formación para la promoción de la justicia», *La Iglesia de hoy y del futuro*, Bilbao-Santander, Mensajero- Sal Terrae, 1982, p. 358.
 23. C. FLIPO, «L'accompagnement spirituel: un enjeu ecclésial», *Christus*, n. 153, Hors série, p. 9.
 24. Cf. *Exercicis*, 313.
 25. *Exercicis*, 184; cf. 338.
 26. *Exercicis*, 233.
 27. BREEMEN, p. 371.
 28. *Ecclesiam suam*, núm. 59.
 29. *Constituciones*, 288.
 30. Carta d'agost de 1537: BAC, 2ª ed., p. 632.
 31. Al P. Bartolomé Hernández, BAC, 2ª ed., p. 874.
 32. A Urbano Fernández: BAC, 2ª ed., p. 769.
 33. Josep M. RAMBLA, *Dios, la amistad y los pobres*, Santander, Sal Terrae, 2007, p. 34.
 34. Polanco, per comissió de sant Ignasi, a Antonio Brandao (01.06.1551): BAC, 2ª ed., p. 763.
 35. Cf. *Ibid.*
 36. «Es pot estar unit a Déu en la pregària i admetre també que es pot estar unit a Déu en l'acció; però en cada un d'aquests dos casos el tipus d'unió és sensiblement diferent. En el curs de l'acció, es pot romandre unit a Déu segons la manera de la fe i segons el de l'esperança que són propis del coneixement i de la pregària, però es pot també estar unit a Déu –i percebre la sensació mística d'això– segons la forma de la caritat que és pròpia de l'acció. Es pot estar unit a Déu en el cara a cara de la pregària i en el colze a colze de l'acció» (*Espiritualidad de la vida activa*, Barcelona, Herder, 1964, p. 289-290).
 37. Congregació General 31, decret 13, n. 5.
 38. «Donant el temps que les constitucions demanen a l'oració», dirà ell mateix en una carta a Bartolomé Hernández: BAC, 2ª ed., p. 874.
 39. Carta a Antonio Brandao: BAC, 2ª ed., p. 763.
 40. NADAL, *Monumenta*, IV, 691.
 41. Convé també notar que Ignasi sempre suposarà en els jesuïtes, i consegüentment en totes les religioses i religiosos, que la relació entre el superior i el religiós forma part del discerniment, que mai no és tan sols individual, ni aïllat de la crida del Senyor a viure un projecte de vida comunitari.
 42. *Constituciones*, 288.
 43. VAN BREEMEN, p. 365. Un testimoni de la primera Companyia es va guardar aquest preciós record ignasià: «El primer, que jo sempre he desitjat és que els de la Companyia s'ocupin més a fer que a pensar; i així veureu que poc tracten les nostres Constitucions de l'oració; insisteixen, però, en la mortificació, la humi-

- liació, els hospitals, els pelegrinatges i l'obediència, indiferència i despreniment de tot; allò que digué Crist nostre Senyor: *Non omnis qui dicit, Domine, Domine, sed qui fecerit voluntatem Patris mei, intravit in regnum caelorum*» (D'una instrucció de sant Ignasi a Fabro. Text vist pel P. Gil González Dávila. Vegeu: *Pláticas sobre las Reglas de la Compañía de Jesús*, Barcelona, 1964, p. 291).
44. *Exercicis*, 189.
 45. *Exercicis*, 184.
 46. Cf. Memorial de Gonçalves da Câmara, nn. 195-196.256.
 47. *Constitucions*, 582.
 48. Carta a Urbano Fernández: BAC, 2ª ed., p. 768.
 49. Cf. Sobre aquest punt: VAN BREEMEN, ps. 365-368.
 50. I, en el conflicte creat pel grup de Gandia, que demanava més temps de pregària en la Companyia, ja que «oració d'una o dues hores no és oració», deixa ben establert que no es tracta de dedicar moltes hores a l'oració, ja que aleshores amb les d'un dia amb prou feines n'hi hauria prou. «Caldrà que es miri que Déu no tan sols se serveix de l'home mentre prega; que, si així fos, seria breu tota pregària de menys de vint-i-quatre hores... Però és que d'altres coses a temps se'n serveix més que de la pregària, i tant, que per aquestes coses demana que la pregària es deixi, o almenys s'abreugi». Polanco a Francesc de Borja per comissió de sant Ignasi (juliol de 1549): BAC, 2ª ed., p. 738.
 51. Pedro CASALDÁLIGA - José Mª VIGIL, *Espiritalidad de la Liberación*, Santander, Sal Terrae, 1992, p. 185-186.
 52. *Constitucions*, 260.
 53. Carta de juliol de 1549, BAC 2ª ed., nn. 1-15, ps. 723-731.
 54. *Autobiografía*, 14.
 55. Sant Tomás de Aquino, *Summa contra Gentes*, II, 3.
 56. Carta de 6.12.1525: BAC, 2ª ed., p. 612.
 57. *Exercicis*, 229, 6ª.
 58. La CG 35, 1: 10 també es fa ressò d'aquesta paraula. El fervor és consubstancial a una vida humana digna. «El fervor veritable no divideix, sinó que uneix. I no condueix al fanatisme ni al fonamentalisme. Potser algun dia el fervor torni a les nostres llibreries i a les nostres ments» (Adam ZAGAJEWSKI, *En defensa del fervor*, Barcelona, Acontilado, 2005, p. 34)
 59. Carta als Pares i Germans de Coimbra, 07.05.1547 (carta de la perfecció): BAC, 2ª ed., p. 682.
 60. Podeu veure: J.M. RAMBLA, *El viento sopla donde quiere (Jn 3,8)*, Santander, Sal Terrae 97 (2009), p. 629-641.
 61. *Exercicis*, 316.
 62. *Exercicis*, 317.